

The גמרא tells us that מן התורה, women are חייבות in קידוש שבת.² The גמרא points out that this flies in the face of the rule that women are פטורות from עשה שהזמן גרמא! The first suggestion offered by אביי is that the חיוב is only דרבנן, but רבא points out that the גמרא explicitly said it's a חיוב דאורייתא. Rather, the idea of זכור ושמור teaches us that ישנו בזכירה, כל שישנו בשמירה, anyone who is חיב in the לאוין of שבת is חיב in the מצוות עשה. From here we learn that women are חייבות in קידוש, and perhaps other מצוות עשה as well. This rule of כל שישנו works to be מחייב even דאורייתא. We will soon see why that is and how it works.

The second concept we need to analyze to understand this issue is **אף הן היו באותו הנס**. The Gemara tells us in multiple places that women are **חייבות** in certain מצוות because they were part of the miracle (what this means exactly is a discussion for another time). These מצוות are **מגילה**, **נר חנוכה**, and **ד' כוסות**. The main commonality between these three מצוות is that they are all **דרבנן**. How does **אף הן היו באותו הנס** work? Tosfos suggests that it is only relevant to מצוות דרבנן, and that's why we don't see anywhere that women should be **חייבות** in סוכה, even though they were protected by the סוכות in the מדבר.³ This is one approach, which we will be referring to as Level 1.

To understand the next two approaches, elsewhere asks why we use כל שיטתו בבל תאכל (which works through a חמץ ישנו בקום אכול מצה) (היקש)⁴ to be מחייב women in מצה, as opposed to saying מצה דאורייתא אף הן היו באותו הנס.⁵ One answer is that אף הן would be able to work by a מצוה דאורייתא, but only as a מחייב on the level of דרבנן. This is Level 2.

The Level 3 approach is offered by תוספות in רבינו יוסף איש ירושלים: The principle of אף הן can even work to be מחייב דאורייתא, but we have a competing rule of the ט"ו-ט"ו גזירה שוה between פסח and סוכות. Since women are פטורות from סוכה, I would think to use the גזירה שוה to exempt them from מצה as well. The principle of אף הן stands in contradiction to this, as it seeks to be מחייב women in מצה. Therefore, the חמץ of היקש and מצה puts it over the top. Essentially, אף הן would work even דאורייתא, but other factors force us to use the היקש. We also learn from this approach that כל שישנו works through a היקש, which is a לימוד דאורייתא. The fact that זכור and שמור were said together can be understood in a similar vein.

With this background, we can now approach a relevant מחלוקת found in the ראשונים. While everybody agrees that women are חייבות in סעודות שבת, the question is why this is true. רבינו תם says it works through הנס באותו הנס of receiving the מן in the מדבר. However, the ר"ן thinks the מחייב

¹ עייזן שצווען כ:

2 צרכות כ:

³ תוספות פסחים קח: ד"ה "היו צלותו הנס"

⁴ עיין דברים טז.ג.

⁵ תוספות מגילה ד. ד"ה "שאף הן היו צאותו הנס"

What is the נקודת המחלוקת between ר"ת and ר"ן?⁶ It seems that the ר"ן is more מסתבר, as the גמרא explicitly says that women are חייבות in זכירה, and לכאורה the מצוה of סעודות שבת falls under this umbrella! Why does ר"ת seemingly go against this גמרא and come onto שישנו שישנו?

To suggest that סעודות שבת would either have to mean that סעודות שבת is חייב גמרא learns out the חייב, מצוה דרבנן, or that it's a דאורייתא תקנו, כל דתיקון רבנן כעין דאורייתא תקנו. The ר"ת should be another clear ראיה against ר"ת, but he can simply say the גמרא is only an אסמכתא, i.e., the רבנן found an allusion to their דינים in the תורה. This is very much not the פשט of the גמרא, which indicates to us that there had to have been some motive for ר"ת to go and reinterpret 2 different גמרות.

The מהר"ל wanted to learn that רבינו תם must understand that סעודות שבת is דרבנן, precisely because he employs הנס באותו הנס, אף הן היו באותו הנס, which can only apply by דריש דרבנן.⁸ The מהר"ל is assuming that ר"ת holds like the Level 1 interpretation of אף הן offered by תוספות in פסחים. It's possible to say within this approach that ר"ת can hold of Level 2, though the מהר"ל employing the לשון of אסמכתא would seem to indicate otherwise. There are multiple אחרונים who understand that ר"ת indeed holds of the Level 1 interpretation.⁹ However, the לבוש holds that סעודות שבת is a דאורייתא.¹⁰ One way to explain this is that the מחלוקת between the לבוש and the מהר"ל is the same מחלוקת between ר"ת and ר"ן. Another is to say that ר"ת can even say סעודות שבת is דאורייתא by understanding that אף הן works on Level 2. However, we can't say that the ר"ן would hold סעודות שבת is דרבנן, because כל דיני דאורייתא only works for דיני דאורייתא.

All the aside, the פשט is that ר"ת holds that סעודות שבת is דרבנן. This מהלך is thus pigeonholing ר"ת into going against the פשט of both the גמרא in ברכות and in שבת, which is extremely difficult to wrap our heads around. Therefore, Rav Schachter quotes from ר"ב (שליט"א) a מהלך that allows ר"ת to be more expansive. The מצוה of סעודות שבת can be דאורייתא, and it wouldn't matter how you would understand הנס באותו הנס. If it's דאורייתא, why would ר"ת not say כל שישנו like the ר"ן? It could be that the שישנו of זכור and שמור is limited only to קידוש. Why would we want to say that the גמרא is limiting its discussion to קידוש? The רמב"ם develops a principle which he calls a שביתה. We have the institution of מוקצה to visibly set aside שבת from the rest of the week. Since some people don't work during the week and sit around idly, the fact that they sit idly on שבת would not seem to be any different. Therefore, the הלכות of מוקצה were instituted to minimize the regular weekday activities and distinguish שבת from the rest of the week. Similarly, ר"ב (שלאוויצ'יק) explains that a person can spend the whole שבת not doing מלאכה, but it wouldn't be clear that this abstention is for the sake of שבת. This is where קידוש comes in. When we make קידוש, we declare that it is שבת. Through קידוש, the שביתה is transformed into a שביתה הניכרת. Therefore, when the גמרא in ברכות says שישנו בשמירה ישנו בזכירה, thus introducing us to the inherent connection between שמור and זכור, we learn that the זכור must affect the שמור. We always eat and we can always sit around and not do מלאכה, but קידוש is what we do to make our שבת a שבת קודש.

⁶ ר"ן שבת מד. בדפי הר"ף ד"ה "וכתב ר"ת"

⁷ שבת קי:

⁸ שו"ת מהר"ל ז"ל ד.ב.

⁹ עיין באליה רצה רלא. א. וצפרי מגדים משפלות זהב שם

¹⁰ לבוש שם

¹¹ רמב"ם הלכות שבת כד. יז. יג

מקורות

1. ברכות כ:

אמר רב אדא בר אבהו: נשים חייבות בקדוש היום דבר תורה. - אמאי? מצות עשה שהזמן גרמא הוא, וכל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות! - אמר אביי: מדרבנן. - אמר ליה רבא: והא דבר תורה קאמר! ועוד, כל מצות עשה נחייבינהו מדרבנן! - אלא אמר רבא: אמר קרא זכור ושמור - כל שישנו בשמירה ישנו בזכירה, והני נשי, הואיל ואיתנהו בשמירה - איתנהו בזכירה.

2. פסחים קח-קח:

ואמר רבי יהושע בן לוי: נשים חייבות בארבעה כוסות הללו, (קח:) שאף הן היו באותו הנס.

3. תוספות קח:

היו באותו הנס - פ' רשב"ם שעל ידם נגאלו וכן במגילה ע"י אסתר ובחנוכה ע"י יהודית. וקשה דאף משמע שאינן עיקר ועוד דבירושלמי גריס שאף הן היו באותו ספק משמע באותה סכנה דלהשמיד להרוג ולאבד והא דאמרין דפטורות מסוכה אף על גב דאף הן היו באותו הנס כי בסוכות הושבתי התם בעשה דאורייתא אבל בארבעה כוסות דרבנן תיקנו גם לנשים כיון שהיו באותו הנס.

4. תוספות מגילה ד.

שאף הן היו באותו הנס - ...גבי מצה יש מקשה למה לי היקשא דכל שישנו בבל תאכל חמץ ישנו בקום אכול מצה תיפוק ליה מטעם שהן היו באותו הנס וי"ל דמשום האי טעמא לא מחייבא אלא מדרבנן אי לאו מהיקשא ורבינו יוסף איש ירושלים תירץ דסלקא דעתך למיפטר מהגזירה שוה דט"ו ט"ו דחג הסוכות כדפ' פרק אלו עוברין (פסחים מג: ד"ה סלקא).

5. ר"ן שבת מד. בדפי הר"ף

וכתב ר"ת ז"ל דנשים חייבות בג' סעודות וכן נמי לבצוע על שתי ככרות שאף הן היו בנס המן ואין צורך שבכל מעשה שבת איש ואשה שוין כדילפינן [ברכות דף כ ב] מזכור ושמור את שישנו בשמירה ישנו בזכירה ובכלל זה הוי כל חיובי שבת:

6. שבת קיז:

כיצד, נפלה דליקה כו'. תנו רבנן: כמה סעודות חייב אדם לאכול בשבת? שלש, רבי חידקא, אומר: ארבע. אמר רבי יוחנן: ושניהם מקרא אחד דרשו, ויאמר משה אכלהו היום כי שבת היום לה' היום לא תמצאוהו בשדה. רבי חידקא סבר: הני תלתא היום - לבר מאורתא, ורבנן סברי: בהדי דאורתא.

7. שו"ת מהר"ל צדב.

ומה שנסתפקת אם יש לעשות ג' סעודות בפת בע"ט אחר מנחה קטנה, וכתבת דג' סעודות לידיחי תיאבון דרבנן, דע דג' סעודות נמי דרבנן וקראי דג' היום אסמכתא, וראיה מדפסק ר"ת דנשים חייבות בג' סעודות שאף הן היו באותו הנס, והך סברא לא מהני אלא למצוה דרבנן, כגון מגילה וחנוכה וד' כוסות, דאל"כ מצה וסוכה נמי נילף מהאי טעמא כדפ' התוס'

8. אליה רבה רצא.

והיא מן התורה וכו'. ועיין סימן קס"ז [אליה רבה] ס"ק כ"ח, וכן כתב בתשובות מהר"ל סימן צ"ט [סי' צד אות ב] שג' סעודות דרבנן וקראי דג' היום אסמכתא:

9. פרי מגדים אורח חיים משבצות זהב רצא.

שלש סעודות הם מדרבנן, דאסמכתא הוא ג' היום [שבת סוף קיז, ב], עיין אליה רבה אות א'. ולבוש [סעיף א] כתב דהם דין תורה, וצ"ע:

10. לבוש אורח חיים רצא.

ויהא זהיר מאד לקיים סעודה שלישית, והיא מן התורה ג"כ, שכן דרשו [שבת קיח ע"א] מדכתיב תלתא זימני היום בפסוק אחד, דכתיב [שמות טז, כה] ויאמר משה אכלוהו היום כי שבת היום לה' היום לא תמצאוהו בשדה, ודרשו דאכולהו קאי אכל תלתא היום שבקרא.

11. רמב"ם הלכות שבת כד.יב.יג

[יב] אסרו חכמים לטלטל מקצת דברים בשבת כדרך שהוא עושה בחול, ומפני מה נגעו באיסור זה, אמרו ומה אם הזהירו נביאים וצוו שלא יהיה הילוכך בשבת כהילוכך בחול ולא שיחת השבת כשיחת החול שנאמר ודבר דבר קל וחומר שלא יהיה טלטול בשבת כטלטול בחול כדי שלא יהיה כיום חול בעיניו ויבוא להגביה ולתקן כלים מפניה לפינה או מבית לבית או להצניע אבנים וכיוצא בהן שהרי הוא בטל ויושב בביתו ויבקש דבר שיתעסק בו ונמצא שלא שבת ובטל הטעם שנאמר בתורה (דברים ה') למען ינוח.

[יג] ועוד כשיבקר ויטלטל כלים שמלאכתן לאיסור אפשר שיתעסק בהן מעט ויבא לידי מלאכה, ועוד מפני שמקצת העם אינם בעלי אומניות אלא בטלין כל ימיהן כגון הטיילין ויושבי קרנות שכל ימיהן הן שובתים ממלאכה ואם יהיה מותר להלך ולדבר ולטלטל כשאר הימים נמצא שלא שבת שביטה הניכרת, לפיכך שביטה מדברים אלו היא שביטה השווה בכל אדם, ומפני דברים אלו נגעו באיסור הטלטול, ואסרו שלא יטלטל אדם בשבת אלא כלים הצריך להם כמו שיתבאר.